

صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ

آیینہ سر بہ نام محمد

طرح بحث
آشنایی با

الگوهای جامعه مؤمنانه

مرکز مہمست تہنیتی آئینہ سازان
وابستہ بہ دفتر نمایندگی مقام معلم رہبری
در اتحادیہ انجمن ہای اسلامی دانش آموزان

ویژہ مبلغان دانش آموزی
نویسنده: محسن رحیمی

طرح بحث پیش‌رو با توجه به عبارت «لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيداً عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ» در آیه ۷۸ سوره حج، موضوع الگو بودن پیامبر گرامی اسلام^۹ برای جامعه مسلمین و همه جوامع را مورد بررسی قرار می‌دهد. در این طرح بحث مربی مسئله‌هایی مانند رهبران باید دارای چه ویژگی‌هایی باشند؟ آیا رهبران در هدایت و رشد جامعه نقش دارند؟ چگونه نوجوان می‌تواند از پیامبر^۹ و معصومین: الگوبرداری کند؟ چگونه نوجوان می‌تواند الگوی دیگران شود؟ و ... را با دانش‌آموزان طرح و گفتگو می‌کند.

محسن رحیمی

ایده شروع

گفتگو با دانش‌آموزان: مربی مطابق جدول زیر روش تربیتی چند شخصیت را روی تابلو می‌نویسد و از دانش‌آموزان می‌خواهد دربارهٔ صحیح یا غلط بودن و سازنده و مخرب بودن روش‌ها گفتگو کنند.

موقعیت	صحیح یا غلط بودن رفتار	تأثیرات این رفتار
پدر امیر برای اینکه امیر با خواهر کوچکش خوب برخورد کند و او را اذیت نکند، کتکش می‌زند.		
مادر ملیکا کوچولو به او قول داده اگر موقع تزریق آمپول که - برای درمان سرماخوردگی قرار است به آرش تزریق کنند - همکاری کند و گریه نکند، برای او بستنی بخرد.		
معلم برای اینکه بچه‌هایی که نظم کلاس را بر هم زده‌اند تنبیه کند، آن‌ها را می‌فرستد تا برای خانه‌اش خرید کنند.		

همان‌گونه که احتمالاً دانش‌آموزان هم اشاره کرده‌اند:

- سخت‌گیری والدین و معلمان در امر تربیت از روی دل‌سوزی‌ست، در این مسیر شاید از شیوه‌ای اشتباه استفاده کنند.
- شیوه‌ای در تربیت پاسخ‌گوست که علاقه و دل‌سوزی مربی، آموزگار و والدین در آن مشهود و ملموس باشد.
- تنبیهاتی که نامهربانی و به‌طور کلی انگیزه‌ای غیر از خیرخواهی مربی را منتقل کنند، فقط باعث سوءظن و اطاعت اجباری از مربی می‌گردد، نه تربیت متربی.
- وجه مشترک مثال‌های بالا این است که والدین و معلم در موقعیت‌های تربیتی درجاتی از نامهربانی را نسبت به افراد دارند و گاهی از تنبیهات و تشویق‌های اشتباه و مقطعی استفاده می‌کنند.

- تنبیهات و تشویق‌های اشتباه و مقطعی، مانند همان مثال معلم که تنبیهش در جهت سود شخصی‌ست، باعث ابراز محبت قلبی به افراد نمی‌شود و حتی بعداً باعث سقوط جایگاه ارزشی در نظر دانش‌آموزان و فرزندان می‌شود.

طرح موضوع

نقش رهبران در تربیت جامعه ایمانی

گفتگو با دانش‌آموزان: «آیا رهبران در تربیت افراد جامعه نقش دارند؟ چگونه؟»

از دیدگاه اسلام، مهم‌ترین هدف حکومت این است که زمینه رشد و تعالی فرد و جامعه را فراهم نماید. قرآن کریم، یکی از اهداف مهم بعثت پیامبر گرامی اسلام^۹، تزکیه نفوس و تعلیم و تربیت، بیان می‌کند:

«هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ؛^۱ اوست آن کس که در میان بی سوادان فرستاده‌ای از خودشان برانگیخت تا آیات او را بر آنان بخواند و پاکشان گرداند و کتاب و حکمت بدیشان بیاموزد.»

قدم‌های تربیت جامعه توسط حاکمان

قدم اول: حاکم خودش را تربیت کند.

حضرت علی^۷ می‌فرماید: «هرکس که خود را به پیشوایی مردم می‌گمارد، باید پیش از تعلیم دیگری نخست به تعلیم خود بپردازد و به جای آنکه به گفتار، دیگری را تربیت کند، باید به رفتار ادب نماید.»^۲

قدم دوم: حاکم حقوق مردم را رعایت کند.

حضرت علی^۷ درباره وظایف حاکم اسلامی می‌فرماید:

۱. «مردم را پند و اندرز دهد و نصیحت نماید.» (تلاش در جهت یادآوری خوبی‌ها و بدی‌ها به مردم)

۲. «بیت‌المال را در راه مردم صرف کند.» (تلاش در جهت اصلاح معیشت مردم)

۳. «مردم را تعلیم و آموزش بدهد تا از جهل و نادانی نجات یابند.» (تلاش در جهت دانایی و مهارت‌افزایی مردم)

۴. «مردم را تربیت کند تا آداب و رفتار اجتماعی را فرا گیرند و آگاه شوند.»^۳ (تلاش در جهت تربیت صحیح جامعه)

مسئله‌شناسی

پیامبر اکرم^۹ الگوی رهبر جامعه ایمانی

۱. سوره جمعه، آیه ۲.
 ۲. نهج البلاغه (صبحی صالح)، حکمت ۷۳.
 ۳. همان، خطبه ۳۴.

در یک جامعه ایمانی به غیر از والدین، مربیان و مبلغان دین، رهبران نقشی اساسی و تعیین کننده در تربیت مردم ایفا می کنند.

- تلاش ها و توجهات افراد جامعه بستگی به آرمان های رهبرانشان دارد.
- چنانچه این اهداف متعالی باشد، تک تک افراد رشد می کنند و در غیر این صورت آسیب می بینند.
- همان گونه که معلمان جهت تربیت از تخته سیاه، کتاب و داستان های آموزنده و ... در مدارس استفاده می کنند، رهبران جوامع و حکومت ها نیز با آموزش، تدوین قوانین، ترویج فرهنگ حاکم و قدرت رسانه ای جامعه را تربیت و رهبری می کنند.
- رهبران می توانند مردم را متحول کرده و زمینه ساز تغییرات بزرگی باشند.
- اینکه تصور کنیم خداوند متعال، انسان را با هدف تکامل خلق کند و او را در مسیر رشد قرار ندهد، از ذات خداوند به دور است و خداوند به دلیل محبت به بندگانش حتماً آن ها را به مسیر رشد راهنمایی می کند، تا استعدادهایش را رشد دهد و به تکامل برسد. هرکس نیز از این نعمت الهی (هدایت) بهره ای کمتر ببرد، در روز قیامت به اندازه ظرفیتش مؤاخذه می گردد.^۱
- خداوند پیامبر^۹ را برگزید با تکیه بر جهان بینی و معارف الهی پیروانش را از جهالت و بت پرستی به شهادت در جهاد فی سبیل الله برساند.
- پیامبر^۹ با کمترین امکانات تربیتی، انسان سازی کرد و جامعه را رشد داد.
- پیامبر^۹ در راستای عمل به مهم ترین هدف بعثت، یعنی تعالی انسان تلاش کرد تا حکومتی اسلامی را در دنیا بنا کند.
- چون پیامبر^۹ فرستاده خداوند است، علم و ادراکی الهی دارد و با بندگان نسبت به خودشان حریص تر و مهربان تر^۲ است و اجراکننده قوانین خداوند است. جامعه ای که زیر نظر خداوند مدیریت می گردد و مردمش نسبت به هم مهربان و رحیمند. نسبت به رشد یکدیگر حریصند و به هم خدمت می کنند. جز خدا را در نظر نمی گیرند و امورشان را بر اساس معارفی که آموخته اند اولویت بندی می کنند.

نتیجه می گیریم جامعه ای که بر اساس تعالیم اسلامی اداره و رهبری می گردد، یک جامعه معیار و الگوست و ارزش های این جامعه را می توان با تکامل دین اسلام، اعجاز قرآن و شخصیت والای معصومین : نخبگان و شخصیت های برجسته بی شماری که ثمره این شجره طیبه هستند؛ سنجید.

پیامبر^۹، الگوی طراز رهبری

«إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً^۳؛ پروردگارت فرشتگان را فرمود که من در زمین خلیفه ای خواهم گماشت.»

- با توجه به معنای کلمه جانشین می توان فهمید تمام آثار، احکام و تدابیر جانشین همانند همان کسی ست که جانشین او شده است. به عبارتی حرف و عمل این افراد همواره الهی ست و این مطلب گواهی بر عظمت شخصیت پیامبران الهی و معصومین : است.^۴

۴. «لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا، خداوند هیچ کس را، جز به اندازه توانایی اش تکلیف نمی کند.» سوره بقره، آیه ۲۸۶

۱. «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ...؛ رسولی از خود شما به سویتان آمد که رنج های شما بر او سخت است، و اصرار به هدایت شما دارد.» سوره توبه، آیه ۲۸

۲. سوره بقره، آیه ۳۰.

۳. «وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى؛ و هرگز از روی هوای نفس سخن نمی گوید!» سوره نجم، آیه ۵۳.

- اینکه خداوند فیض و رحمت خودش را حتی لحظه‌ای از خلاقیتش منع نمی‌کند، مورد تأیید همه عقلاست، و با توجه به اینکه در آیه مذکور مکان خلیفه، زمین مشخص شده است، پس خلیفه و جانشین خداوند همواره در زمین حضور داشته و دارد و خداوند بدون هیچ واسطه‌ای خلیفه خود را معین می‌کند.^{۱، ۲ و ۳}
- وظیفه پاسداری از دین و دستیابی به جامعه‌ای ایمانی غیر از رهبر جامعه، بر عهدهٔ آحاد افراد جامعه نیز هست، چراکه مطابق سنت الهی تحولات اجتماعی‌ای همچون انقلاب‌ها و حتی بحران‌ها به درخواست و به دست مردم هر جامعه روی داده است.^۴ بنابراین انسان‌سازی مهم‌ترین راهبرد پیامبر اکرم^۹ در تحقق تمدن اسلامی بوده است. تا با اصلاح نفوس، نابودی جهالت و آموزش معارف الهی در تحقق آرمان‌های اسلام بکوشند و در حقیقت مبارزه با طاغوت و دشمنان خداوند جز با نصرت در جهاد اکبر (مبارزه با نفس) حاصل نمی‌گردد.
- وجود انسانی که الگو و معیار تمامی انسان‌ها برای خودسازی و رشد است و خشت‌های تمدن اسلامی مطابق با زوایای شخصیت ایشان و اهل بیت ایشان : بنا شده، هدیه و لطفی الهی است تا تصویری روشن از کمال انسانی کامل به بندگانش ارائه کند.
- عبادت خدا،^۵ دانش،^۶ محبت،^۷ ساده‌زیستی،^۸ مهر اجتماعی^۹ و ... مؤلفه‌های شخصیت انسان کامل در جایگاه الگوی انسان‌ها و در جایگاه رهبر جامعه اسلامی است.
- انسان فطرتاً الگوپذیر است و در زندگی ناخودآگاه از افرادی که تحسینش می‌کنند، الگو گرفته و شبیه الگوش رفتار می‌کند. چنانچه بخواهیم از افراد نادرست الگو برداری نکنیم، باید معرفت خود را نسبت به پیامبر^۹ و معارف دین کامل کنیم تا ملاک‌های تأیید و تحسین خود را با فرامین الهی تطبیق دهیم.
- هنگامی که این الگوپذیری صورت بگیرد، انسان به شخصیتی تأثیرگذار در جامعه ایمانی مبدل می‌گردد و خواه‌ناخواه از او الگو برداری می‌شود. لذا باید در قبال تصمیم‌گیری‌ها و اعمال خود دقت و توجه کند، تا باعث گمراهی دیگر مؤمنان نشود.

با متربی تمرین کن!

مقدار الگوپذیری مجاز	ویژگی منفی	ویژگی مثبت	الگو
ویژگی جوانمردی و مروّت او می‌تواند در زندگی من تأثیرگذار باشد.	می‌گویند اختلافات خانوادگی داشت. مرگ او در هاله‌ای از ابهام است.	مروّت و جوانمردی مردم‌دوستی	تختی

۴. جوادی آملی، تفسیر تسنیم، ج ۳، ص ۲۸.
۵. همان، ص ۳۶-۳۷.
۶. همان، ص ۳۶-۳۷؛ مصباح یزدی، معارف قرآن، ص ۳۶۷؛ طباطبایی، المیزان، ج ۱، ص ۱۷۸؛ ملاصدرا، تفسیر القرآن الکریم، ج ۲، ص ۳۰۸؛ آلوسی، روح المعانی، ج ۱، ص ۲۲۲.
۷. «إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ؛ خداوند سرنوشت هیچ ملتی را تغییر نمی‌دهد مگر اینکه آن‌ها حالشان را تغییر دهند.» سوره رعد، آیه ۱۱.
۱. «آن حضرت وقتی به نماز می‌ایستاد از ترس خدا رنگ از رخسارش می‌پرید و از درون دل و قفسهٔ سینه‌اش صدایی نظیر صدای اشخاص خائف و وحشت‌زده شنیده می‌شد.» نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۲۶۳.
۲. «دو کس در قیامت از همهٔ مردم بیشتر حسرت می‌خورند: مردی که در دنیا برای طلب علم دین فرصت داشته، ولی به‌خاطر تنبلی به جستجوی آن نرفته، دیگری مردی است که دانش دین را به دیگران آموخته و آن‌ها به آن عمل نموده و به بهشت رفته‌اند، ولی خود عمل به آن دانش نکرده و باید به جهنم برود.» پابنده، نهج الفصاحه، ص ۶۰.
۳. «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ؛ محمد فرستادهٔ خداست و کسانی که با اویند بر کافران سرسخت و در میان خود مهربانند.» سوره فتح، آیه ۲۹.
۴. در روایتی آمده است از امام صادق^۷ سؤال شد: «آیا روایتی که از پدر بزرگوار شما نقل شده که پیامبر هیچ‌گاه از نان گندم سیر نخورد، درست است یا خیر؟» فرمود: «نه، پیامبر هیچ‌گاه نان گندم نخورد و از نان جو نیز هیچ‌گاه سیر نخورد.» طبرسی، مکارم الاخلاق، ج ۱، ص ۳۳۵.
۵. «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ؛ رسولی از خود شما به‌سویتان آمد که رنج‌های شما بر او سخت است، و اصرار به هدایت شما دارد.» سوره توبه، آیه ۲۸.

			انیشتین
			شهید سلیمانی

مطابق تصویر جدولی ترسیم گردد تا با تحلیل الگوهای موجود در جامعه و ذکر نکات مثبت و منفی شخصیت آن فرد، دانش‌آموزان چرایی و میزان الگوپذیری را شرح دهند.